

Wutka Tamás

Az újrafelfedezett költő

(Mécs Lászlóról)

Mécs László „rehabilitálását” nem a rendszerváltozás hozta magával. A hatvanas évek végétől – bár ez többeknek nem tetszett, mások pedig óvatosan próbáltak közelíteni a kényesnek tartott témához –, mind gyakrabban esett róla szó. Jelentős eseménynek számított, hogy 1971-ben az *Ecclesia* Kiadó gondozásában – bizonyalmas egyeztetések után – megjelenhetett Rónay György szerkesztésében és tanulmányával a háború utáni első itthon kiadott kötete az *Aranygyapjú*. Külföldön eközben versei napvilágot láttak magyarul, angolul, olaszul s más nyelveken. Röviddel 1978-ban bekövetkezett halála előtt Illyés Gyula tett nála tisztelgő látogatást, e gesztusával is tompítva egykori kemény bírálóinak életét.

Mindezek ellenére csend honolt körülötte: a költő Pannonhalmán élt visszavonultan, türelemmel viselve a mellőzöttséget. Igaz, addigra némiképp meg is szokta már: bár látogatták sokan, alkalmilag és rendszeresen is, a hivatalos irodalompolitika nem vett róla tudomást. Irodalmi megítélése sosem volt egyöntetű – sőt, kimondottan végletes –, ám rangját jelzi, hogy komoly elemzésekben foglalkozott vele Illyésen kívül többek közt Babits, Fábry Zoltán, Szalatnai Rezső, Reményik Sándor, Gyergyai Albert, Bálint György, Gaál Gábor, Vas István; a névsor önmagáért beszél. Persze a leghitelesebb egy alkotóval saját – jobb híján természetesen szubjektíven kiragadott – gondolatai, művei által közvetlenül ismerkedni.

A századforduló előtt öt évvel született Mécs László költészetének népszerűsége a húszas években hirtelen kezdett felívelni; ennek egyik csúcspontja Paul Valéry csodálata, aki Mécs 1944-ben Párizsban megjelent kötetéhez írt előszót. Ez a tény önmagában sokak ellenszenvét kiváltotta: talán irigységből, talán azért, mert úgy vélték, hogy a nagy jelentőségű elismerés nem a magyar költészet értékeit leginkább reprezentáló műnek jutott. Mindennek nyomatékot adott példátlan népszerűsége a nagyközönség körében; ami mindig gyanús. Költészetének érzelmekre ható sikere érthető: verseinek dallama és tartalma egyaránt magával ragadó. Jó példa erre egyik legismertebb versének, *A királyfi három bánatának* egy kis részlete: „*Amerre én jártam, kövek énekeltek,/ mert az édesanyám izent a köveknek,/ szíve ment előttem előre követnek.*” Érezni, hogy lelkesedése nem kimódolt; öröme, bánata őszinte és tiszta, akár egy naiv gyereké. Ő maga elkötelezett volt, tisztességesen elkötelezett: ami világán kívül esett, arról sem szólt soha a gyűlölet hangján. Egyetemi évei alatt döntött úgy, hogy beáll szerzetesnek, s fogadalmát, noha olykor nagy volt a kísértés, erős akarattal mindvégig megtartotta: „*A pizstrángoktól*

ezt tanultam:/ sohasem úsznak ők az árral,/ de mindig szembe, mindig hősként,/ glédában és kicsit vadultan,/ rugalmasan, ragyogva, frissen,/ hol zuhatag fájdalom szisszen.” Az életet nem külső szemlélőként figyeli, hanem átéléssel és részvétellel. Eleinte, tapasztalatok hiányában csak sejtései lehetnek, de érzékenysége előrevetíti az élet árnyait, az érthetetlen borzalmakat, amikkel szemben kiszolgáltatottak, tehetetlenek vagyunk, s ez érzelmileg meghatározza az életét: *„Sötét sejtelmem súgja, hogy színházi süllyesztőben ülök./ -Örülhetnék. Ifjú vagyok. Van kertem, házám, sok barátom,/ Csodákkal telt hajóimat nem fúrta még meg sunyi zátony,/ és mégis fúvatlan maradt a fényes boldogság-tülök!”* – írja egyik fiatalkori versében. Nem csak Isten-hite, humanizmusa sem rendült meg. A magasabb rendű, oly nehezen teljesíthető elvárásokat nem játszotta ki az ember ellen. Nem fenyegetőzéssel, megfélemlítéssel, villámló szemekkel akart hatni, hanem a béke, a nyugalom, az együvé tartozás, a közös emberiség erejével; hogy az ember maga ébredjen rá arra, ami önmagának is jól felfogott érdeke kellene, hogy legyen.

A „papköltő” titulust nem szerette, jogosan: éppúgy, mint a „munkásköltő” vagy „parasztíró”, beskatulyázó, nemegyszer pejoratív csengése rosszízű mellékízt eredményezhet, csak éppen a munkásságot nem minősíti. Persze egy életművet a maga egészében nem is lehet így vagy úgy minősíteni: a legnagyobbak között számon tartott alkotóknak is vannak olyan soraik, akár műveik, amiket felesleges volt leírniuk. A maradandó értéket nem csökkenti, ha közben, mellette, létrejönnek feledhető alkotások. Az igaztalan vádak rendszeresen visszatérő motívuma Mécs Lászlóval szemben, hogy szociális érzékenysége megjátszott, részvétele felszínes. Tény, hogy nem forradalmárként lépett fel – ha úgy tetszik, nem felforgatóként –, békés megoldást remélt, s ehhez elsősorban nyilvánvalóan Isten segítségét várja. Nem jelenti ez a világtól való elrugaszkodottságot: minden józan gondolkodó tisztában van azzal, hogy az emberiség önmagában, hit nélkül boldogulásra képtelen. A költő számtalan versében tesz hitet az elesettek, a szegények, a kétkezi dolgozók mellett, s van-e reális lehetősége többet tenni egy írónak, egy művésznek, mint együtt érezni s megpróbálni folyamatosan ébren tartani a társadalom lelkiismeretét a maga eszközeivel? *„Estélyre hívtak az előkelők./ Az utcán, gögös, tornyos ház állt,/ ott láttam a görbén gubbasztó Lázárt./ Éhes volt s dalolt a kapu előtt./ Fenn vígan folyt a híres lakoma,/ kínáltak borral, étellel rogyásig,/ de én hallgattam, dalol-e a másik,/ míg szól a húr s ujjong az adoma”* – írta 1925-ben. Megjátszott, felszínes sóhajok lennének ezek a sorok? *„Szegények közt járok. Ima. Könny. Düh. Átok./ Lelkekben puskaport, pokolgépet látok./ Lopakodva járok: nékem van mit ennem!/ Szégyenkezve járok. Csak egy gyufa kéne./ – S én borzongok: nem, nem!/ Betegek közt járok. Kórház. Jód. Kinin. Csend./ Rossz tüdőök, rossz szívek titkos kara kint zeng./ Lopakodva járok: az Élet költ bennem/ fészken színes álmot. Bacilusok lesnek/ – s én borzongok: nem, nem!”*

De éppúgy bírálják azért is, mert „paphoz nem illő” dolgokat versel meg; hogy egyáltalán észrevesz, szóvá tesz olyasmit, amiről szerintük – előkelően? ájtatosan? – tudomást sem kellene vennie. *„A lányt először hozták bálba./ Körötte ringott már a tánc,/ párok keringtek sűrű rajban:/ vonagló erotikus erdő/ hajlongott a fertős talajban.../ A lány gubbasztott egy sarokban./ Egy férfi ment a termen át,/ arcán a május napja lángolt:/ s az erotikus erdő mélyén/ láttam kinyíltni gyöngyvirágot...”* Hol azt róják fel, hogy túlzottan nyitott szemmel jár, hol azt, hogy nem eléggé nyitott szemmel néz. Kissé komikus, hogy – plátói - szerelmi költészetének „bujaságát” is szemére vetik. Ő azonban az élet magasztos dolgait sem akarja elérhetetlen magasságokba emelni. Egyébként is a mosolyra szeretné rávezetni az embereket; a morózus aszkézis távol áll habitusától. Önkéntes vállalásaink értékét csak növeli, ha azt derű lengi körül. *„Jött hozzám két böjt-arcú szerzetes,/ Szemük nem lángol, szívük nem repes./ Köszönnek. Ülnek, mint fagyosszentek./ Önkéntelenül is nagyot tüsszentek./ A nagy szentségtől fejük félrebillen./ Csupa kimérség, csontos arcú illem./... Mikor kínálok őket régi borral,/ Megmerevednek bűn-szaglászó orral./ S midőn pajzán, ártatlan viccet mondok,/ Csak sajnálkozva néznek, mint bolondot./... Gyermekekoromban volt egy vén papunk,/ Nem volt bíz ő se Holdunk, sem Napunk,/ Mosolytalan volt, szinte jég-dalú:/ deres lett tőle az egész falú./ Én nem mondom, hogy nála jobb vagyok tán,/ de hogyha végigballagok az utcán:/ Minden gyerek-szem rámnevet, s vidám/ szívükből bimbót bont egy tulipán.”* Mint látható, nincs híján a humornak sem, ezáltal is szeretné könnyedebbé, vidámabbá tenni a hétköznapokat, ha már állandó ünneppé nem lehet. Pontosan látja, ennek mennyi akadályja van. A szenvedés azonban az élet elválaszthatatlan, tehát kényszerűen elfogadott része. Lázadni ellene bármennyire indokolt, mégis értelmetlen, akár hívó az ember, akár nem. Az élet szétbonthatatlan egységként foglal magában jót és rosszat; ez kívánságunk szerinti részekre nem bontható, kedvünk szerint nem szelektálható.

Vitathatatlan tehetségén kívül Mécs László semmiben nem érezte magát kiválasztottnak, kivételezettnek, ám hite mindvégig töretlen maradt. *„Mint más ember jöttem boldogság-virágnak,/ ki mindenkit áld és kit mindenek áldnak/ s körülvettek engem fagyhullámmal menten,/ világháborúval, rothadó hullákkal,/ szétvagdalt népemből kifolyt vér-mocsárral,/ körülvettek engem a halál gyötrelmi,/ alvilági kínok vesznek körül engem./... Mint földben a magnak a fény a szerelme,/ habár körülveszi a rothadás gyötrelme,/ úgy szerelmem nékem az Isten, a Mágnes,/ ki fagy-hullámon át felülről csodát tesz/ énvelem naponként. Az Ő nevéte zengem,/ habár körülvesznek a halál gyötrelmi/ s alvilági kínok vesznek körül engem.”* Nemes gondolatait nem akarja elérhetetlenül magasröptű feldolgozásban tárnai a nyilvánosság elé, számára fontosabb a közérthetőség, a szélesebb közönség elismerése, mint a szűkebb beavatottaké. Az egyszerűen kifejezett egyszerű igaz-

ságok is válhatnak emelkedetté: „Megerszépül minden, ha valakié./ Be szép a kiskert, ha valakié!/ Be szép egy asszony, ha valakié!/ Be szép a szíviünk, hogyha szeretik!/ Be szép az ország, hogyha szeretik!/ Megszépül minden, hogyha szeretik!” Az élet közhelyszerű, mégsem evidens tanulságait szinte andalítóan széppé tudja tenni: „Ne foltozd a tündérvölgőt/ se mosollyal, sem imával./ Bájitással meg ne öntözd./ Ráolvasás sem használ itt./ Ha ideje lejár: foszlik,/ múlik, mállik./... Szerelmedet langyos csókkal,/ ifjúságod festett hajjal,/ dicsőséges hamis csókkal/ foltozgatva: nyersz pár percet,/ - de a halál, mint a moly, nyú, szú/ benne perceg!/ Fogadd meg a jótanácsot:/ tündérruhád vedd le, míg szép!/ Vidd emlékeid elefántcsont/ tornyába, hol felakasztva/ átmentheted szent mintának/ új tavaszra.” Mondandója olykor talán túlzottan szövevényes, képei túlburjánzóak, de mindig találóak, mert őszinte érzelmi kitöréseit formálja versekké. Fogékonysága, empátiája érzelmi összetettségből, s annak változásaiból ered: „Más ember vagy jó, vagy gonosz, vagy gyermekes, vagy férfias,/ vagy borongó, vagy hősi, vagy ábrándozó, vagy vágy-hias,/ - én folyton folyvást változom, varázs kastély volt rég e ház,/ borzongás rázza néha, láz: hol oda ráz, hol ide ráz.” A legtöbb embernek kizárólagos korszakai vannak. Ritka adottság, hogy valakinek többdimenziós az élete. Hogy fiatalon is képes öregnek lenni, majd öregen is fiatalnak maradni; mindezt nem ellentétpárként, hanem egymás kiegészítőjeként érzékelní-értékelní. Az átmenetek ilyenkor sem feltétlenül hiányoznak, az arányok is különféleképpen változhatnak, mégis mindvégig együtt vannak jelen, egy szorosan összefüggő egységet alkotva.

Nem éppen halk szavú, visszafogott költészet az övé; némiképp harsány stílusa egyúttal saját labilis alkatának egyensúlykeresése. Személyének varázsával, sodró lendülettel előadott verseivel azonban könnyen tudott és szeretett ünnepet varázsolni, s ez a nehéz, gondokkal teli hétköznapiakat sokak számára tette széppé, emlékezetessé, szívet melengetővé. Mint a szlovákiai magyar irodalom nagy hatású képviselője, a maga korában komoly támaszt jelentett a kisebbségi sorsban élőknek. „Természetesen” nacionalizmussal is megvádolták, holott sosem szított ellentéteket. A magyarság jövője, a magyarok egymással szembeni gyűlölködése miatt érzett aggodalmának azonban gyakran hangot ad: „Ki a betyár? Ki a szent?/ Magyarhonban ki a szent?/ Ha a mérték tönkrement,/ Senki, semmi meg nem ment.” A hamis beállításokat az idő megcáfolta, mégis érdemes idézni 1940-ben írott *Sötét március* című verséből: „Szabadság? Egyenlőség? Pár botornak/ ábrándja csak. Bunkós a sors ököl./ A nép ma is jobbágya a nyomornak/ s madár-ijesztős öltözékű Gőgnek./ Minden szabadság szabadságot öl.” Nagy vihart kavart, s veszélybe sodorta költőjét – a németek kiadatását követelték –, az a vers, amely meg nem nevezetten, de teljes egyértelműséggel ábrázolja Hitlert 1942-ben: „Népek éje. Halk haláltáncanton/ játszik a Hold, mint sátáni fantom./ Európa történelme kormos,/ tornyán egy holdkóros megy a Holdhoz,/ ... Úgy vezet megszállott

milliókat,/ mint ki szem-nem-látta földi jót ad./ Európa történelme tornyán/ zeng a vér, mint víz esőcsatornán.”

Mécs László nem figyelt oda mégoly jó szándékú kritikusra sem. Csak a belső érzéseit követte, s az ezekből adódó benyomásait dolgozta fel azon nyomban versekké. Talán jól tette, talán nem: mindenesetre akkoriban sem lehetett könnyen eldönteni, melyik vélemény őszinte, melyik igyekszik valami érdeket képviselni, valamilyen kétes cél érdekében befolyásolni. Az ismeretlen katona sírja ugyancsak nem szokványos gondolatokat ébreszt, ráadásul ezek a szimbolikus gondolatok túlnőnek önmagukon, átvitt értelemben az élet egyéb területeire is vonatkoznak: *„A hős a jó fiú, nincs véle baj:/ meghalt szerényen, nem keresve pózt./ A harcmezőn virág lett, itthon tószta./ A béke-bankett jó. Ihaj-csuhaj!/ A rokkant él. A rokkant rossz fiú./ Sebét nyíltan mutatja, nem hiú./ Szégyentelen. Tény: vérzett a honért,/ de tapintatlan volt és visszatért./ Szépségverseny van – s mutogatja rossz/ kezét, lábát, és nincsen Tajgetosz,/ hogy letaszítsuk! Tószta, szobor, babér/ szemét számárra; barbár: enni kér./...A hőst szeretjük: vers-gőzök kies/ páráiban példánk lett, légies./ - A rokkant rothaszt, mállaszt, destruál/ a szebb jövőbe nyíló kapunál.”* Az eltérő érdekek valójában mindig is összeegyeztethetetlenek voltak. Politikai szempontból nem lehetett más megbízható kapaszkodója, mint saját tisztessége. A németek általi elhurcoltatást megúszta ugyan, de a kommunisták alatt nem kerülhette el sorsát: 1953–56 között koholt vádakkal bebörtönözték. Később újra gyakorolhatta papi hivatását; olykor enyhülni látszott a nyomás, de a rendszer gyanakvása élete végéig elkísérte. Harmóniát a természetben talál és a játékosságban. A természet megrendíti és megnyugtatja; a társadalomban mind kevésbé érzi jól magát. Belső hevülete talán idős korára sem csillapodott, ám későbbi verseiben már a csendes szemlélődő szólal meg: *„Így élek. Se tűzhelyem,/ sem otthonom. Az a tisztém,/ hogy mint vén csősz, a jó Isten/ játék-nyáját figyelem.”*

A tömegessé váló céltalanság, a megfogalmazhatatlan hiányérzet, a valamit hiába keresés veszélyét, a mesterkéltségek kergetésének hiábavalóságát, ezek pusztító hatását is jól látta. Valami nemes cél kell, ami, ha elérhetetlen is, de az utána való vágyakozás, a törekvés katartikus hatású gyógyír: *„A nyárspolgár elszörnyűködve kérdi,/ hogy mért folyt vér egy „i” betű miatt,/ de az Isten vadásza szívvel érti,/ miről volt szó: hogy egyszerű, riadt/ zsidó bölcs volt-é Krisztus, vagy egeknek/ parancsoló örök Istenfiat/ jelentsen-é a sár-szült embereknek./ Megértem a keresztes háborúkat/ és Dzsingisz kánt meg sáska-népeit,/ Napóleont s mindenkit, akit úntat/ a lelki háj, nagy eszmék éltetik/ s vadászni mennek a csodaszarvasra/ vagy délibábra, mindegy az nekik:/ csak szárnyaljon fel szívük jó magasra./ Vigyétek ki a népeket vadászni, kik sült galambot várnak, semmijük/ nem lévén, - hogy ne kelljen csúszni-mászni/ s bolhás bajokkal bíbelődniük,/ nyomozzák az Időnek erdejében/ Istent, bár nem lehet elérniük,/ de megszépülnek szent vágyak tüzeiben!”*

Megértése és nagyvonalú megbocsátó képessége mellett határozott meggyőződéséből nem engedett. Ennek tulajdonítható, hogy noha az emberi hibáktól nem lehetett mentes, a meghatározó, nagy dolgokban nem „tévedt meg”; nem hódolt be sem a fasizmusnak, sem a kommunizmusnak. A hitéből, kötelességtudatából fakadó erő segítette abban, hogy a rászorulóknak olykor nagyobb vigaszt tudott nyújtani, mint önmagának. Mert másoknak sokat segített, de saját megnyugvását talán csak idős korára sikerült úgy-ahogy megtalálnia.

Verseiben mindent elmond arról, ami egy adott korban változó, és ami a kortól függetlenül állandó. Miközben a mindenségbe vágyakozott, a rendíthetetlenül remélt öröklétbe, lényé markánsan a földön járt: ezt életével, életművével egyaránt híven kifejezésre juttatta. Hosszúra nyúló újbóli felfedezését nem jellemzi hangos kampányzaj, inkább csendes megalapozottság. A Mécs-„problémák” feldolgozásának végtelen variációját nyugodtan hagyjuk az irodalomtörténészekre. Az olvasó számára a lényeg maga a mű. Ha az előbbiek – na és persze a mindenkori politika – hagyják, és lehetővé teszik, hogy hozzáférhető legyen, az önállóan mérlegelni képes érdeklődők számára ez éppen elég. Már csak azért is, mert ezek a költemények nem szorulnak semmiféle magyarázatra. S akkor szándéka szerint a költő is célhoz ért. Mindez nem csupán Mécs Lászlóra érvényes, akinek, most már úgy tűnik – ha rangja máig vitatott is – kiérdemelt, biztos helye van a magyar irodalomban.

Kaló Béla

A kelták és Blake

Adalékok Erdődi Gábor mitikus-mágikus fordítói világához

Erdődi Gábor költő-műfordító versátültetői terepe elsődlegesen az ír-walesi kultúrkör mellett William Blake költészete; összességében az a brit mondakör, amely – mondjuk ki nyíltan – messze áll a hunniai homályfolttól.

A nyugati ember tudatában mi későn érkezők vagyunk, we are latecomers. Nem voltunk Európa segéderői, hogy történetének nyitányakor segédkezzünk, de érdeklődésünk – amennyire lehet – azért odafordulhatott később (noha eleink ősidejében az ír szerzetesek már javában festették St. Gallenben az illuminációkat), hogy figyeljünk Európára, habár a vén kontinens javában kész volt már ekkor.

Erdődinél bő két évtizedes munka eredményeként talpon áll a „mágikus triász” (Blake, Yeats, Dylan Thomas) látomás- és misztikus esszenciáit be- és felmutató sorozata, s azt ezeket megelőző kelta kalandorvilág, mely John Matthews meditációs könyvével nyitható meg.

Régóta tudjuk: a mítoszok időtlenek, végtelenek és meghatározhatatlanok. A misztériumok, a mitikus mesék óriás folyamok az emberiség kulturális képzetében, mintegy nyersanyagok – ahogyan Spengler fogalmaz *A Nyugat alkonyá*-ban – a fausti lélek mitikus építményéhez.”

Matthews Erdődi által magyarosított kötete, az Excalibur – a jól ismert kelta mondakört próbálja népszerű-ismeretterjesztő módon összefoglalni, elsősorban Sir Thomas Malory nagy művének, a *Le Mort d'Arthur*-nak középpontba állításával. A kelta legendakör – s ez is eléggé közismert – alaposan eltér a görög mitológia plasztikus ábrázolásától. Elsősorban bizonytalansága, földöntúli sejtelmessége, befejezhetetlensége, lezárhatatlansága különbözteti meg a hellén mítoszvilágtól. Matthews könyve: kalauz a kelta mondákhoz. S kalauz Kháron világához, hiszen a túlvilág folyamatosan behatol az arthusi mesék hőseinek életébe. A realitás és a rege világa – háttérben a mítoszi moralitással, mint szereplőknél megnyilvánuló belső paranccsal – olyanná varázsolja ezt az aurát, melyet ma a kereskedelmi televíziók fantasy-filmjei adnak vissza – legalábbis külsőségeiben.

Az Excalibur-mitográfia Arthur „delejes alakja” köré fonódik, mint a kelta hősök kavalkádjának jellegzetes archetípusát emeli ki, s teszi centrális figurává. Arthur asztala a világ hasonlatosságára készült modell, s a lovagok a jelenvaló világ és a misztikum kalandorai.

A pogány mesék átiratában a nők – megszabadulva feudális béklyóiktól – félistennők, istennők lettek. Olyan földöntúli lények, akik azért – a görög mitológiá-

ban is – értettek a valóságos, nyílt érzékiséghez, mondjuk így – profán szerelemhez, - ugyanakkor mélyen misztikusak is tudtak lenni, a szabados zűlöttség jól összefért a transzcendens áhítatossággal.

Mert végül is az egész kor vágya a fölfelé, az ég felé törekvés, Isten elérésének vágya az instabil világban. Tündéri kozmikusság ez persze, amelyben van báj, noha humor még nincsen (a humor majd csak Cervantesnél lép be igazán a történetbe, mikor is a lovagrege „parodizálódik”).

A könyv egyben játék is, hiszen az arthusi tradíció mindenkié, akinek csak kedve van feltárni. Ennek megfelelően nem kizárólag csak a szövegek pusztá olvasása a befogadó feladata, hanem néhány gyakorlat révén az arthusi textusok képzeletbeli síkján „tapasztalati szintek érhetőek el”. Azaz a: a meséket mindenki a saját fantáziájára-képzeletére adaptálhatja, hisz a mesékben örökség szunnyad a jövő számára is, mindazoknak, akik fürkészik azt.

S akkor a mágikusok.

Dylan Thomasról Nagy László jegyezte meg, hogy ő századunk legnagyobb hatású walesi énekes. Blake, Yeats utódjának tartotta, aki Rimbaud-hoz hasonlóan már kamaszkorában teljes költői fegyverzetben lépett a világ elé. Illetve dehogyis lépett, hiszen kamaszkori költészete – mint ahogyan azt fordítója közli – kihullt az értelmetlenül szigorú szerzői rostán, e lírai darabok legtöbbször a válogatott versekbe sem került bele.

Erdődi *A csontnak partjai* címmel állította össze a költő kamaszkori, úgynevezett Jegyzetfüzet-verseinek gyűjteményét, amelyek a kötet jelentős – mintegy háromnegyed - részét alkotják, s kisebb egységben válogatott verseinek újragyarítását tartalmazzák. A *Szerelem Térképe* című könyv mágikus elbeszélései voltaképpen *A csontnak partjain* folytatásának tekinthetők: bepillantás a bonyolult és csodálatos Dylan Thomas-i ouvre világába.

A Nootebook Poems darabjaiban már jól megfogható ez a szimbólumrendszer, amely a későbbi nagy versekben rendre föl-fölbukkan. Az átültető véleménye szerint e korai versekben számtalan változatban variálódik a csillag, a gerinc, a Hold és a velő helycseréjének, azonosságának motívuma. Ezek az ember ősidőktől fogva létező vallásos és természetvizsgáló érdeklődése középpontjában álló jelképek már mutatják a kamasz Dylan Thomas figyelmének irányát, a kozmikus, látomásos- mágikus világkép centrális helyét egy nagy léptékű költői aurában.

A középkori kelta énekesek fantáziájával megáldott-megvert walesi dalmotívumai egyértelműen a beavatás, a megvilágosodás, az égi hatalmakkal való kapcsolatfelvétel fokozatait jelzik és mutatják. A halál és az újjászületés, a biológiai ritmus, az álom és a tudattalan, varázsló hatalom jelképei ezek, egy mitológikus-mágikus líra par excellence építőkövei. A kelta mondák kontúrtalan sejtelmessége eme költészet legfőbb öröksége.

Erdődi Gábor láthatóan filozofikus alapossággal és fordítói kíváncsisággal fordult a korai versek felé, melyekben bizonyítottan látja a későbbi látomásos nagy versek csíráit, motívumait (s itt jönnek elő a kései nagy s különös – megfordított – metaforák, pl. *With the man int he wind and the west moon* – azaz: a férfival a szélben és a nyugati holdban – kicsavarva, felcserélve – nos, nyilván ennek úgy kellene szólnia, hogy a férfivel a holdban és a nyugati szélben – És nem lesz rajtuk úr a halál, Fodor András interpretációjában).

A versfordításkötet utószavában mintegy értelmezési lehetőségeit is fölveti a korai költemények elképzelhető olvasatainak. Egyetlen példa: a kelták számára a barlang – női méh és temetkezési hely egyszerre – innét Thomas womb-tomb azonosítása.

A barlang valóban az anyaméh (klasszikus síkon a nagy anyaistennő, a földanya méhének) jelképe, s nemcsak a keltáknál. A zsidó hagyomány szerint például Ádámtól kezdve az összes ősapát barlangba temetik, s a barlang az úgynevezett napvallásokban is fontos szerepet játszik. Az őskor, az emberiség gyermekora, az ősi művészetek színhelye, a múlt. Magzati és csecsemőkori élmények színtere egyben a barlang, széles spektrumú és mély szimbolikájú. De számtalan más értelmezés és variáció lefejthető Dylan Thomas lírájáról, még csak nem is intellektuális természetű tevékenységként, csupán az érzelmek és az akarat szintjén. Hiszen az ember azért veszi körül magát szavakkal, hogy asszimilálja a tárgyi világot.

Dylan Thomas álom-elemeinek, démonikus-kozmoszi jegyeinek, ennek az öntörvényű és hasonlíthatatlan költészetnek egyik óriási mozgatórugója lehetett még a mitikus alapokon kívül: a 39 évesen elhunyt lírikus szinte állandó alkoholmámora s az ebből származó vizionárius-hallucinációs aura, amely nyilván segíthette abban, hogy nála a rejtelmek elevenen énekeljenek.

Ezek a kamasz-ifjúkori versek is óriási kulturális háttérrel föltételeznek, az ösztönös emocionális megnyilvánulások mellett, s valóban ezek teszik e korai verseket élvezhetővé és izgalmassá.

„Idő szava csüng csont minden fejezetén/Idő magva búvik ágyék ölen/S amíg Napvilág, az élet-szemeknek csírázni kell/Mert szól újra meg újra az ige:/Emberé legyen az Idő.”

Az ausztrál bennszülöttek a kreatív, mítoszi időt álomidőnek nevezik, noha képesek arra, hogy megkülönböztessék az álmot az éber tapasztalattól. Ecce.

Erdődi fordítói műhelye (szinte mániákus magyarázó, s szótárkészítő hajlandósága) Yeats-szótárt varázsolt *A költő esdeklése* című kötethez, de ennél talán érdekesebb az ír zseni korai prózai írásait, a *Kelta homály*-t tartalmazó fordításgyűjtemény, amely valójában költői néprajz. Maga a kelta legenda ezoterikája és misztikája. Itt az olvasó érdeklődése biztosított, lásd Tolkien hisztérikusan nép-

szerű tündérrege-folyamát, *A Gyűrűk Urá-t*. Gyakran csak maga a nyelv varázsol el.

A misztika vonzásán túl persze átvizsgálható az emóciótöltet is. No meg a magyar nyelv kereteit tágítani kívánó alkotóvágy s olykor pisszenetnyi, rokonszenves tévedések.

No de hát ki tökéletes?

S még egy dialektikus misztikus: Blake.

Sokan, – de Ezra Pound, Hart Crane és főleg Ginsberg (és vele a beatköltők jó része)- tanultak Blake-től, ettől az angol romantika szinte valamennyi sajátos vonását egyesítő költőtől. Akit saját korában csak mint rézmetszőt és nyomdászt tartottak számon, noha versei szerves részei színes nyomtatástechnikával készült képeinek (voltaképpen egymásba fonódó, oda-vissza illusztrációk szövegben és rajzban), ahonnan ihletet merített például a mi Kondor Bélánk is.

Az *Ártatlanság dalai* (1789) és *A Tapasztalás dalai* (1794), ez a két, egymást kiegészítő”ikerkötet”, a dialektikus látás egyik előfutára (elvetve az empirikus filozófiát, s időben megelőzve Hegelt is) most egy kötetben, egy kettős Blake évfordulóra (2007: 250 éve született s 180 éve halt meg) jelent meg, ugyancsak Erdődi tolmácsolásában.

A két verseskönyv első felében, *Az Ártatlanság dalai*-ban a védett, boldog gyermekkor jelenik meg olykor gyermekvers-hangon (Szerb Antal a „misztikus tárgy-gyal különös ellentmondásban álló pósabáncsis hangot”említ), amelyet Blake kivetít az állatokra, az emberre, sőt a világegyetemre is. *A Tapasztalás dalai*-ban viszont a Jó és a Rossz örökös harca és ellentéte nyilvánul meg, ahogyan az első kötet jelképeit mindig ellentételezi a második kötet negatív jelképe (pl. bárány-tigris), bár az utóbbi Blake-nél alapvetően az erő szimbóluma, a magasztos-fenséges-lenyűgöző pozitív etalonja.

A költő szerint a fejlődés forrása az ellentétek harca, mindez sajátos vallási és esztétikai építménybe ágyazva. Működése kép- és költeményalkotásban azonos ihletettséggű, azonos erejű.

Erdődi vállalkozása a maga nemében páratlan, s egyben egyfajta kutakodásra sarkallja az angolul valamelyest értő olvasót, hiszen kétnyelvű kötetről lévén szó, olvashatjuk az angol eredetit is a magyar változat mellett. Ez persze valamely komparasztikus vizsgálódásra is módot nyújt, összehasonlítható nagy, neves fordítók (Weöres, Babits, Szabó Lőrinc, Radnóti, Kosztolányi, Somlyó György) átültetéseivel.

Nézzük például talán a leghíresebb Blake-darabot, *A tigris-t*, amelyet Szabó Lőrinc fordításában ismerünk. Csak az első versszakot vizsgálva is kitűnik Erdődi érzékenysége és empátiája az eredetiben égő, fényesnek nevezett (burning bright)

látomást szikraszemnek fordítja (egyetlen szókapcsolattal jellemezve a ragadozó látványát).

Még érdekesebb a harmadik-negyedik sor magyarítása. A szó szerinti fordításban ez így hangzik. Milyen halhatatlan kéz vagy szem tudta megmintázni – „szobrászni” – ezt a szörnyű szimmetriát? Erdődinél: „Mily isten gyúrt nap alatt,/szimmetrikus szörnyalak?”

Vagy összehasonlíthatjuk a Dickens világának előképeként is felfogható *London* című vers Radnóti fordította változatát az Erdődiével. Radnótinál: „Sikátor mélyén lépdelek / A Temze partjához közel / És minden arcon jel remeg / Bűn és bánat marta jel” – míg Erdődinél: „Kerengtem város zugain, / hol Temze zajlik, kanyarog, / és minden arcban láttam – ím, / sok gyöngeséget, bánatot” Radnóti radnótiabb, Erdődi viszont angolosabb, ha csak a hangzást vesszük alapul.

Blake fordítójának köze kell legyen a miszticizmushoz, a kelta misztikához, s Erdődi vállalkozása Yeats és Dylan Thomas után időben visszafelé (hiszen a költő-rézmetsző volt e képzelt triász első tagja) is megállja a helyét, s jól illeszkedik a fordító következetes kincsmentéséhez.

Ami fölismerhető első olvasatra is: a magyarítások szervesen illeszkednek, idomulnak ahhoz az önálló mitológiához, amit Blake teremtett önmagának. Ez pedig versben, festményben és grafikában is a „lelki szemek”, a belső látomásosság kivetülése. Nem volna nehéz kimutatni rajzkészsége hiányosságait (miként Csontvárynál), vagy verselési tévedéseit, csakhogy ezzel tökéletesen félreértenénk művészetét. Blake a gótika alkotóinak utóda, aki – mint a középkori művészek – mit sem törődött az élethű ábrázolással.

Szív-jog, érzelem, szenvedélyesség, természetközelség, egyéni szélsőségek – mindez Blake.

Aki lehet, hogy rendezetlen elme volt az életben, de a Mű-ben aligha.

Születéskor az ártatlanságból lépünk át a tapasztalás világába, s ez az élmény csaknem mindig megrázó és keserű. Ősi hősénekek világa ez, vagy azoknak misztikum-esszenciái valóságosan.

Üzenetek, átültetések: elemek üzenete a tengermorajból, figyelem arra, aki fogadalmassal szívvel esztendőket hallgat, mivel kenyere ez, a magába szállás s átmenés egy élhetőbb jövőbe.